

گروه دانش دریا - مهدی ده دار - مناطق ساحلی همجوار با اقیانوس ها، دریاها و رودخانه های بزرگ از سبیده دم تاریخ تاکنون در پیدایش تمدن های بشری، ساختن شهرهای باشکوه و ظهور امپراتوری های بزرگ جهانی نقش کلیدی داشته اند ؛ بر همین اساس، پیشتر تاریخ نگاران معتقدند که رودخانه و دریا و به طول کلی مناطق کنار آب، بنیادساز تمدن بوده اند. اما شوریخانه بر خلاف سنت و تجربه هزاران سال دریاگرایی در حکمرانی های جغرافیای فلات ایران، توسعه سرزمینی در کشور بحران زده ماطی سده های اخیر به صورت پشت به دریا بوده و آثار و پیامدهای این مدل توسعه بر چهره پریشان آمایش سرزمینی کنونی این کهن دیار هویداست.

مهدی ده دار، پژوهشگر دریایی و روزنامه نگار در نوشتاری به اقتصادسرآمد، کشور دریایی ایران به دلیل پیشینه کهن صنعت دریانوردی و ظهور و بروز تمدن های دریایی که حتی در سده های متوالی به امپراتوری های جهانی تبدیل شدند، بر خلاف تبلیغات « ایران هراسی» همواره کشوری مروج گفتمان صلح و رواداری با ملل جهان مبتنی بر اندیشه تجارت بین المللی بوده است؛ نیاکان ساحل نشین و دریاپیشه ما مردمان کرانه های منطقه خلیج فارس

پرونده اقتصاد سرآمد برای باز شناخت «نوروز دریا» میراث فراموش شده ساحل نشینان خلیج فارس؛

نوروز دریا

پاسداشت رویداد باستانی «نوروز دریا» با نوشتاری از کارشناسان و پژوهشگران حوزه دریایی

طی هزاران سال اخیر، رویدادهایی انسان محور لبریز از مفاهیم و ایده های جهانشمول با محوریت گفتگوی تمدن ها، تعامل خرده فرهنگ ها، عشق، دوستی بین اقوام و مذاهب، صلح طلبی و پرهیز از خشونت ورزی را خلق نموده و روزهایی از سال را برای تجلی بخشی به این گفتمان توحیدی، بشردوستانه و طبیعت گرایانه گرمای داشته و در این مناسبت ها به برگزاری آیین دریایی با لحاظ مناسک و رسم و رسوم خاصی می پرداخته اند؛ بر اساس منابع مکتوب، تاریخ شفاهی و مستندات تاریخی، ایرانیان نخستین ملتی هستند که روز جهانی دریانوردی که روز حقیقی آرامش دریا و آغاز مسافرت های مطمئن دریایی است را با درایت و هوش خدادادی ابداع کردند و افتخار تعیین این روز جهانی نیز متعلق به ایرانیان است. نیاکان باستان ما، روزهای پایانی تیرماه و اوایل ماه امرداد هر سال(بنابر برخی اسناد تاریخی و پژوهش ها؛ ۹ امرداد) را به نام «نوروز دریا» می نامیدند و

محمودشاکری

در نواحی جنوب ایران روز آغاز سال در تقویم درست همزمان با روز پایان یافتن طوفان های شدید ۶۰ روزه بوده است که از ۱۱ خرداد آغاز می شود و تا ۹ مرداد ادامه داشته و پس از فرونشستن این طوفان ها و آغاز دوران آرامش دریا، دریانوردان به کار دریانوردی می پرداختند و بدین سبب روز ۹ مرداد را، آغاز کار دریا و شروع سال نو دریایی قرار داده اند. اگرچه دیگری این آیین در اکثر نقاط جنوب ایران اجرا نمی شود و فراموش شده است ولی مردم ساحل نشین استان هرمزگان به خصوص روستای سلخ در جزیره قشم، هنوز این روز را به عنوان نوروز دریا جشن می گیرند.

روستای سلخ، یکی از قدیمی ترین مراکز ماهگیری است. نام «سلخ» از ریشه مسلخ کردن، «کندن پوست» انتخاب شده.

در گذشته روستای سلخ، محل صید تنگ های عظیم الجثه، یعنی «کولی کر» بوده است.

هنوز هم مردان این روستا به صیادی مشغول اند و این شغل را با انبوهی از آیین ها و رسم ها از گذشتگان خود به ارث برده اند. صیادی در این جا اولوتی است انکارناپذیر از زندگی مردم است. «دریا» نامی آشنا با تالو، امواجی که موسیقی حزین فراموشی را به یاد می آورد و مردمی که لبریز از ایمان همراه با این امواج نثارگوینا، یاد و خاطره اجدادشان را فریاد می زنند.

«و من نیز در مرور این عظمت دوباره پابر این خاک می گذارم تا مرور کنم عقبه شگرفم را»

مرد ماه قبل نوروز دریایی هاست، سرآغاز شادی ها، سرآغاز شادی صیادانی که روزها را می شسمارند و منتظر می مانند تا این روز فرا برسد. روزی محاصل حساس و تقویمی دقیق. در آغاز این نوروز، دریا آرام و از شدت بادها کاسته می شود که این مهم را دریانوردان قدیمی با حسابی دقیق و وقتی مناسب جهت سفرهای دریایی دریانوردان می دانستند.

نوروز دریا موعودست برای فروکش کردن دریا و آرامش بادها و باران های موسمی. جشن بزرگ برای یادآوری پیوند محکم میان انسان و دریا.

همه آماده می شوند تا خشم و بغض خود را فرو بنشانند و کدورت ها و پلیدی ها را از هر آنچه دارند بزدایند. سکوتی عجیب، بعد از غشی طولانی. همه به پاسداشت رسم نیاکان خود به پا می دارند «نوروزی خاص و بی مثال»، «نوروز دریا».

نوروز دریا برای ساحل نشینان یک کلمه سحرآمیز و معجزه آساست. تمام سال همه در آرزو و انتظار این جشن می مانند. منجمان بارسی با برداشتی دقیق و سنتی و محاسباتی نجومی خبر از غضب دریا و طوفان های دریایی و نیز اتمام آن ها را می دهند. این علم و میراث گرانبها را ایرانیان به اعراب نیز هدیه دادند. رنگ در رنگ، شادی در شادی، جاری می کنند قرمزی بی مثال، هسبو با قلیشان، سرخ سرخ. سرخ، رنگ ایزدان، رنگ شسادی و شعف و تجدید قدرت است و نشانی از قدرتی، فوق طبیعی و مقدس. به اعتقاد اجداد این دریانوردان ایزد در رنگ قرمز حلول می یابد. امروز، روز نوروز و روز ظهور ایزد برکت است. جشن آغاز می گردد، مقدمه این جشن بزرگ رنگ سرخ است «گلک»، مردم هرچه دارند را گلک می زنند، خاکی نادر برآمده از همین سرزمین است. درگاه خانه ها به نام الله مزین می گردد. با کشیدن علامت دایره یا ضربدر روی درب خانه ها خبر آمدن سال جدید صیادی را اعلام می کنند. درختان و حیوانات از این قاعده مستثنا نیستند آنان نیز در این بزم بزرگ بی نصیب نمی مانند و رنگ شادی را بر روی چهره می کشند و این یعنی ارادت و احترام بر آفریدگان خداوند. این

عنوان یک «میراث ناملموس» در فهرست داشته های تمدنی بشری ثبت و ضبط شده و به صورت یک آیین فراگیر جهانی مورد توجه قرار گیرد و ثبت پرونده آن با رویکرد برندسازی «ایران صلح طلب؛ تمدن کهن دریایی» در مجمع عمومی سازمان بین المللی دریانوردی نیز مورد پیگیری و ثبت جهانی قرار گیرد. مطالب و یادداشت های کارشناسان و پژوهشگران حوزه دریایی و فرهنگ عامه استان هرمزگان را در پرونده تخصصی «اقتصاد سرآمد» برای پاسداشت این رویداد باستانی دریایی را در ادامه می خوانید:

آیین کهن «نوروز دریا» در بین دریانوردان، دریاپیشگان و ساحل نشینان دریاهای سرخ، فارس، مکران و هند که با گامشماری دریایی ایرانیان آشنا بودند، هم اکنون نیز در برخی روستاهای ساحلی جزیره قشم (با محوریت روستای سلخ در ساحل جنوبی این جزیره)، شهر بندر تاریخی کنگ و مناطقی دیگر از کرانه ساحلی جنوب ایران، تاحدودی زنده و پربرجا مانده که می توان با حمایت حداکثری ارگان های دریایی و همگرایی و همداستی دوستداران فرهنگ و تمدن ایران زمین به ویژه فعالان بخش خصوصی صنایع دریایی، به

سکان زندگی به سمت دریا

و اینان همه یادی است که از خاطر می گذرد و دریغی که شاید دوباره به بار نشینند. رسمی باشکوه که همه این مردم به آن می بالند و من سرمست و سرافراز از این همه عقبه دل به امواج دریا می دهم و با امید به طلوع صبحی می نشینم تا نمایه «رزیف»، این سمفونی باشکوه با صدای امواج دریا تلقیق گردد و همه را به سوی خود فراخواند.

اوج نمایش نوروز دریا با «شوشی» آغاز می گردد. در فرصتی که مردم منتظر ند، گروه نمایش در مکانی دورتر از مردم در حال پوشیدن لباس و آماده شدن برای نمایش هستند. بازیگران، گاو و روباه و شتر و گاوساربازان و مرغ دریایی هستند. شوشی شخصیت اصلی نمایش است، به عقیده مردم بومی مردی است بَدَوی که در کوزه ای زندگی می کند و هیبت عجیبی دارد، لباسی سیاه و صورتی سفید شده با راز، ریش و سبیلی با سیس مُغ و کلاهی با شاخه های نخل و با نمادی از قدرت در دست، قدرتی که ریشه در اسطوره های کهن دارد و به عنوان نمادی از تجدید حیات، «برگ نخل» او با برگ نخل در دست وارد می شود و به همه حمله می کند در واقع همه را متبرک می سازد تا از شر بدی و بیماری دور و عمری دراز و به اندازه نخل داشته باشد.

با صدای هلهله و شادی مردم شوشی ناراحت می شود و سعی دارد بساط شادی مردم را جمع کند. مردم از او ضربه می خورند اما همچنان شادی می کنند از شروع گروه رزیف همچنان می نوازند قدرت موسیقی در این آیین بسیار قوی و انکارناپذیر است و هویت این مراسم است. تمام قدرت های خیر و شر در کنار نمادهای مقدس آمده می شوند.

ادبیات و نمایش کشورم آکنده از گنجینه های ناشناخته ای که محجور مانده اند

قدرت های خیر؛ گاو و شتر و شر؛ روباه و شوشی و نمادهایی چون نخل و دریا به میدان می آیند تا مهمان نگاه مردم گردند. سرانجام او توسط بزرگان مجلس آرام می شود و با مردم صحبت می کند در پایان همراهان او با مرغ و شتر به دریا می زنند تا همسو با اهالی تن از کثیفی و ناپاکی بزدایند. نوروز دریا و خاصه مراسم شوشی که نمونه ای نادر از یک بزم و تاتر میدانی است که جایگاهش در نمایش اصلی ایرانی خالی مانده است. رسمی آکنده از نشانه هایی که ریشه در باور و اعتقاد دیرین مردم این سرزمین دارد. مراسم باستانی که سرشار از دورنماهای بومی و ملی است. حال می دانم ادبیات و نمایش کشورم آکنده از گنجینه های ناشناخته ای است که محجور مانده اند و این نمایش باقی مانده ای است در سینه مردان این خطه، که شیوه آن خاص این منطقه است. حال اگر روزی این مسردان این تنها حافظان فرهنگ این منطقه به هسر دلیلی نتوانند داشته هایشان را اجرا کنند باید این تکه از فرهنگ کشور را فراموش شده بدانیم و یا هم اکنون فرصت را غنیمت بشماریم و این میراث معنوی را پاس بداریم و حفظ کنیم و بشناسیم و بشناسانیم.

حال با پایان روز و اتمام مراسم همه آرام می گیرند تا در صبحی دوباره دل در گرو امواج دریا به امید و برکت خداوند به درسا بزنند و طلب کنند آنچه را که خداوند مقدرشان کرده است. فوج فوج قایق ها دل به امواج می دهند و من با یاد آن روزها و لبریز از ترسی که شاید این آخرین مراسمی باشد که می بینم و در این افکار و اندیشه ام که چقدر مفتخرم به این آیین و مراسم، بدرود.

که در دریای مهربانت، دریای پر نعمت قرار داده ای. از جمله ماهی، میگو و صدف های گرانبهایت، خداوند! تنها رزق و روزی حلال را از تو می خواهیم»
الله گویان شکر می کنند و روزی طلب می کنند از امواج خروشان و با سخاوت دریا، اما من می خواهند از غضبش، دست می زنند. هدیه می دهند.

«روز ۹ مرداد» هر سال روز نوروز دریاهاست

«روز ۹ مرداد» هر سال روز نوروز دریاهاست و شروع دوباره دریانوردی. آنان با گل و گیاه و هر چیز ارزشمندی که دارند به شکرانه خداوند آفرینش دریای بی کران پارس، که دریای سرخ، مکران و هند و چین و خلیج فارس را نیز شامل می شود به پیش پیشکش می برند و شسادی می کنند تا فردا دوباره با امید به عنایتش به دریا بزنند و روزی طلب کنند.

سوال و جوابی زیبا و دلنشین در ستایش دریا، تا آهسته به خواب رود و آرام گیرد به پاسداشت این آشنستی بزرگ با دامنی پُر از گل دریا را نیلگون می کنند و این یعنی رفاقت و آشتی. آنچه می گوئیم، یادی است به دل مانده و حسرتی است که تمام دریاهارا مبتلا ساخته است و من نیز در آرزوی آن روزها دل در نوا می امواج او. به پاس داشت یاد آن ایام نقل و شیرینی و حلوا ی محلی پیش کش می کنند به اهالی تا شاید تلنگری باشد بر رسمی فراموش شده و دل انگیز.

بچه ها نیز همسو با ما به خواندن نوا بی هدیه می دهند و یاد می آورند نوروز دریا را. عصر هنگامی که از گرمای هوا کاسته شد همه با پوشیدن لباس های نو مهمان سفره دریا می شوند. افراد از روستاها و شهرهای اطراف جمع می شوند و در انتظار ثبت خاطره زیبا و شاید تکرار نشدنی چشم به راه می دوزند و منتظر «شوشی» و گرو هوش می شوند.

«رزیف» در واقع مقدمه ای است بر این مراسم زیبا که شروع می شود دو گروه از پیر مرد ها و جوانان با لباس های سفید به صف می شوند و شروع به رقص و پایکوبی عجیبی می کنند. افراد که دور می زنند در واقع هدایت گر گروه اند و با تغییر ریتم آن هاست که ریتم و ضرب آهنگ گروه نیز تغییر می یابد. «رزیف» آهنگی ست در بیان قصه های تلخ و شیرین یکساله دریا و مناظره ی شیرین بین مردان با گوییشی محلی مردم بالا می آید و به شکرانه سلامتی که پس از سفری سخت حاصل شده است و خیزران که نمادی است از جنگ آوری این مردم، به حرکت در می آید.

در کنار مراسم اصلی و فرصتی که گروه آماده نمایش می شو، برای سرگرمی مهمانان و نیز گرمای داشتن قدر و منزلت بزرگان رقابتی نمادین از ناخدایان قدیم و بچه ها و جوانان برگزار می شود. مسابقه حوری با قایق های پارویی ناخدایان قدیم و نیز مسابقات شنا بین جوانان و بچه ها.

اگر روزی این مردان

این تنها حافظان فرهنگ

این منطقه به هر دلیلی نتواند

داشته هایشان را اجرا کنند باید این

تکه از فرهنگ کشور را فراموش شده

بدانیم و یا هم اکنون فرصت را غنیمت

بشماریم و میراث معنوی «نوروز دریا»

را پاس بداریم و حفظ کنیم و بشناسیم

و بشناسانیم

تو می خواهیم نعمت را همیشه بر ما افزون و افزون تر بگردانی و ما را مورد غضبت قرار مده، خداوند! جمع شده ایم اینجا تا از تو بخوایم نعمت را نعماتی